

KRZYSZTOF PRZYLICKI

IDEA „MUZEUM PRZEDHISTORYCZNEGO”
PROF. ERAZMA MAJEWSKIEGO W KATOLICKIM
UNIWERSYTECIE LUBELSKIM W LATACH 20. XX WIEKU*

O Muzeum Uniwersyteckim im. Księdza Jana Władzińskiego, które rozpoczęło swą działalność podczas uroczystej inauguracji roku akademickiego w niedzielę, 9 października 1932 r., napisano wiele¹. Na podstawie zachowanych dokumentów

Dr KRZYSZTOF PRZYLICKI – asystent Katedry Historii Sztuki Średniowiecznej i Nowożytnej, Instytut Historii Sztuki Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, kurator w Pracowni Zbiorów Muzealnych KUL; e-mail: pzm@kul.lublin.pl

* Niniejszy tekst jest fragmentem mojej dysertacji doktorskiej, zatytułowanej *Dzieje i charakter zbiorów sztuki Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II na tle muzealnictwa uniwersyteckiego w Polsce*, napisanej pod kierunkiem dr hab. Ireny Rolskiej, prof. KUL, w Instytucie Historii Sztuki KUL. W tym miejscu pragnę uprzejmie podziękować Pani Joannie Kapitan i Panu Markowi Pawelcowi z Archiwum Uniwersyteckiego KUL za pomoc w gromadzeniu materiałów.

¹ Anonimowy list (M.S.), „*Tęcza*”, 1934, nr 8, s. 48; *Muzeum im. Ks. Kanonika Jana Władzińskiego*, „*Głos Lubelski*”, 18 (1932), nr 276, s. 2; J.W. SIENKIEWICZ, *Zbiory im. Olgi i Tadeusza Litawińskich w Muzeum Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*, Lublin 1991; R. KNAPIŃSKI, *Na 60-lecie Muzeum Uniwersyteckiego KUL*, „*Lubelskie Wiadomości Numizmatyczne*”, 1993, nr 2, s. 22-28; S. GOMULANKA, *Muzeum Uniwersyteckie KUL*, „*Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne*”, 1994, t. 63, s. 65-73; A. BENDER, *Muzea kościelne i klasztorne w Polsce*, „*Klub Inteligencji Katolickiej. Zeszyty Społeczne*”, 6 (1998), s. 51; K. PRZYLICKI, *Dzieje i charakter zbiorów artystycznych KUL*, „*Cenne, Bezcenne / Utracone*”, 2011, nr 2, s. 10-13; TENŻE, *Kolekcja średniowiecznej rzeźby śląskiej w zbiorach artystycznych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II*, „*Roczniki Sztuki Śląskiej*”, 2012, t. 21, s. 9-28; TENŻE, *Odkrywanie. Sztuka polska i europejska w zbiorach Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II*, katalog wystawy, Suwałki 2012, s. 3-10; TENŻE, *Utracone na zawsze? Przedwojenne Muzeum im. ks. Jana Władzińskiego w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim*, [w:] A. KAMLER, D. PIETRZKIEWICZ (red.), *Dziedzictwo utracone – dziedzictwo odzyskane*, Warszawa 2014, s. 349-361; TENŻE, *Zbiory sztuki Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II w świetle najnowszych ustaleń*, „*Liturgia Sacra*”, 20 (2014), nr 2, s. 519-533; TENŻE, *Odzyskany blask. Ocalone dzieła sztuki ze zbiorów muzealnych KUL. Katalog*, Lublin 2015; TENŻE, *Utracone na zawsze? Przedwojenne Muzeum im. ks. Jana Władzińskiego w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim*, [w:] A. KAMLER, D. PIETRZKIEWICZ (red.), *Dziedzictwo utracone...*, s. 349-361;

i przekazów ikonograficznych dość dokładnie udało się zrekonstruować okoliczności utworzenia placówki, a także scharakteryzować darowany wtedy „zbiór pamiątek historycznych i stylowych okazów z różnych zakątków kraju”. Zupełnie nieznanym pozostaje jednak fakt, że na długo przed otwarciem Muzeum im. Księdza Jana Władzińskiego, bo w pierwszych latach działalności KUL, czyniono starania o zorganizowanie w murach Uczelni „muzeum przedhistorycznego”, którego podstawą miał być zbiór archeologiczny Erazma Majewskiego, profesora Uniwersytetu Warszawskiego, a lublinianina z urodzenia². Na podstawie zachowanych w Archiwum Uniwersyteckim dokumentów – dwóch listów i projektu aktu darowizny, dość wyraźnie rysuje się idea tamtego muzeum.

Pierwszy list, nadesłany przez profesora z 29 maja 1920 r., zawierał podziękowania dla ks. rektora Idziego Radziszewskiego za to, „że myśl ofiarowania [...] miastu Lublinowi [...] Muzeum przedhistorycznego znalazła tak żywy oddźwięk [...] w Magnificencji oraz innych członkach Zarządu Uniwersytetu”³. Z dalszej części dokumentu wynika, że pod przyszłe muzeum planowano przeznaczyć pomieszczenie „w byłym Gmachu koszarowym przeznaczonym obecnie na pomieszczenia Uniwersytetu”⁴. Majewski, jak sam zaznaczył, otrzymał we wcześniejszym liście planik budynku, dlatego pozwolił sobie na poczynienie kilku uwag odnośnie do szczegółów przyszłej placówki. Przede wszystkim pragnął „wyjednać dla Muzeum miejsce, dające gwarancje rozwoju przez pewien czas dłuższy, a więc [...] niż zrazu [mogli] potrzebować”⁵. Zaraz potem słusznie dodał, że „jeśli takiemu warunkowi nie [stanie] się od razu zadość, Instytucja taka rychło [dozna] zahamowania w rozwoju”⁶. Jego zdaniem, pod potrzeby placówki przeznaczyć należało „przeszło połowę parteru, frontową”⁷. Gdyby jednak ta część budynku zarezerwowana była już pod potrzeby Uniwersytetu, brał też pod uwagę „ulokowanie Muzeum na I-m piętrze”, o ile „podłoga i belki są dostatecznie mocne do zniesienia pewnych dość może

TENŹE, *Ex Thesaurō Universitatis. Katalog prac na papierze ze zbiorów muzealnych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II*, Lublin 2015.

² M. KRAJEWSKA, *Archeologiczne Muzeum Erazma Majewskiego w Warszawie*, „Światowit”. Rocznik Instytutu Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego, 9 (L), 2011, s. 28; TAŻ, *Spuścizna Erazma Majewskiego w Pracowni Dokumentacji Naukowej Państwowego Muzeum Archeologicznego w Warszawie*, „Wiadomości Archeologiczne”, 60 (2008), s. 34. Monografistce Erazma Majewskiego nie były znane dokumenty z Archiwum Uniwersyteckiego KUL.

³ Archiwum Uniwersyteckie KUL, Zespół Przedwojenny, 1918-1939, Różne zapisy fundacyjne na rzecz KUL, 1920-1938, List Erazma Majewskiego do ks. rektora Idziego Radziszewskiego z 29 maja 1920 r., sygn. 869, k. 1v.

⁴ Tamże, k. 1v.

⁵ Tamże.

⁶ Tamże.

⁷ Tamże.

znaczących w przyszłości ciężarów”⁸. Podniósł wreszcie konieczność znalezienia „dwóch lokali 3-4 pokojowych odpowiednich dla starszyny oraz jedno mieszkanie dla woźnego, który powinien by mieszkać w samym gmachu mieszczącym zbiory”⁹.

Drugi list, napisany przez Majewskiego już w następnym roku, miał charakter ponaglenia władz Uczelni do „powzięcia odpowiednich postanowień” względem przyjęcia zbiorów i zapewnienia im odpowiednich warunków¹⁰. Profesor na samym wstępie użalał się nad postawą Bronisława Gembarzewskiego, ówczesnego „niefortunnego” – jak go określił – dyrektora stołecznego Muzeum Narodowego, który czyni wszystko, „aby [...] obrzydzić [mu] pozostawanie w lokalu na Podwalu”¹¹. Spekulował nawet, iż w ten sposób chce doprowadzić go do „kapitulacji”, czyli do „ofiarowania zbiorów Warszawie”¹². W takich okolicznościach, zniecierpliwiony brakiem odpowiedzi ze strony KUL, pytał rektora wprost: „1. Czy się co zmieniło w projektach? 2. Jak prędko możnaby doprowadzić do stanu należytego przynajmniej kilka najniezbędniejszych ubikacji, choćby celem pomieszczenia tymczasowego szaf i okazów? 3. Jak prędko możnaby spodziewać się rozlokowania ostatecznego celem otwarcia Muzeum dla publiczności?”¹³.

Najwięcej faktów na temat swojego zbioru Majewski zawarł w *Projekcie aktu darowizny Uniwersytetowi Lubelskiemu Muzeum Prahistorycznego Erazma Majewskiego w Warszawie z 1921 r.*¹⁴ Powstało ono „własnym staraniem i funduszami” Majewskiego, a za cel stawiało sobie „umiejętne gromadzenie i badanie zabytków przedhistorycznych polskich, chronienie ich od zagłady i konserwowanie na pożytek nauki polskiej”¹⁵. Z dokumentu dowiadujemy się m.in., że stworzone 27 lat wcześniej muzeum do 1908 r. mieściło się „przy redakcji czasopisma ‘Światowita’, organu poświęconego prahistorji ziem polskich”¹⁶, po czym przeniesione zostało do Pałacu Towarzystwa Przyjaciół Sztuk Pięknych w Warszawie. Od 1916 r. zbiory znajdowały się „w parterowej części gmachu miejskiego przy ulicy Podwale Nr 15”, ówczesnej

⁸ Tamże.

⁹ Tamże.

¹⁰ Archiwum Uniwersyteckie KUL, Zespół Przedwojenny, 1918-1939, Różne zapisy fundacyjne na rzecz KUL, 1920-1938, List Erazma Majewskiego do ks. rektora Idziego Radziszewskiego z 7 lutego 1921 r., sygn. 869.

¹¹ Tamże, k. 1v.; por.: M. KRAJEWSKA, *Spuścizna Erazma Majewskiego...*, s. 33-34.

¹² List Erazma Majewskiego do ks. rektora Idziego Radziszewskiego z 7 lutego 1921 r., k. 1v.

¹³ Tamże.

¹⁴ Archiwum Uniwersyteckie KUL, Zespół Przedwojenny, 1918-1939, Różne zapisy fundacyjne na rzecz KUL, 1920-1938, *Projekt aktu darowizny Uniwersytetowi Lubelskiemu Muzeum Prahistorycznego Erazma Majewskiego w Warszawie*, sygn. 869.

¹⁵ Tamże, k. 1r., pkt 1.

¹⁶ Tamże.

siedzibie Muzeum Narodowego, jako „prywatna własność E. Majewskiego”, w pełni niezależna od tegoż muzeum i innych instytucji¹⁷.

Potencjalny dar miał obejmować „zbiór wykopalisk przedhistorycznych i antropologicznych, złożonych z przeszło 31.000 N-rów, zapisanych do katalogu inwentarzewego, rozstawionego systematycznie w 5-ciu salach i zaopatrzonego w ‘Przewodnik po Muzeum’, którego druk [był] w toku”¹⁸, a także „niezaciągnięte jeszcze do inwentarza nowe nabytki, znajdujące się w lokalu muzealnym [...]”¹⁹. Do tego dołączyć miały sprzęty muzealne, tj. „szafy przyścienne, szafy kloszowe, witryny stołowe i etażery w ogólnej liczbie 98 sztuk”²⁰, mapy, rysunki i tablice ścienne²¹, archiwum z pokaznym zbiorem ikonograficznym²² i specjalistyczna biblioteka²³.

Równocześnie Majewski nakładał na Uniwersytet szereg zobowiązań. Administrowanie muzeum „pod względem naukowym, muzealnym i gospodarczym” zamierzał powierzyć Senatowi uniwersyteckiemu. Zastrzegł też wyraźnie, że zbiór musi być pokazywany publiczności i „osobom pracującym naukowo na polu prahistorji”, co najmniej dwa razy w tygodniu, a wszystkie obiekty „winny być ułożone w szafach i gablotach, zgodnie z wymaganiami nauki współczesnej”. Na utrzymanie Muzeumłożyć miał Uniwersytet.

Muzeum przedhistoryczne im. Erazma Majewskiego nigdy jednak w KUL nie powstało. Na przeszkodzie w realizacji tego ambitnego zamierzenia stanęła grupa uczonych, których Majewski określał mianem „rady przyjaciół”, do której należeli m.in. Włodzimierz Antoniewicz (1893-1973) i Kazimierz Stołyhwo (1880-1966)²⁴. W konsekwencji ich zdecydowanego sprzeciwu przeniesienia zbiorów do Lublina Warszawskie Towarzystwo Naukowe, którego Stołyhwo był Sekretarzem Generalnym, „zaofiarowało mu na bardzo dogodnych warunkach [...] – jak zaznaczył Majewski w udzielonym na krótko przed śmiercią wywiadzie – cudne pomieszczenia na trzecim piętrze Pałacu Staszica, w samym [...] centrum miasta [Warszawy]”²⁵. Bardziej prestiżowej lokalizacji dla zbiorów nie mógł sobie chyba wymarzyć. Nie

¹⁷ Tamże.

¹⁸ Tamże, k. 1r., pkt 2a.

¹⁹ Tamże, k. 1r., pkt 2b.

²⁰ Tamże, k. 1v., pkt 2c.

²¹ Tamże, k. 1v., pkt 2d.

²² Tamże, k. 1v., pkt 2e.

²³ Tamże, k. 1v., pkt 2f.

²⁴ M. KRAJEWSKA, *Spuścizna Erazma Majewskiego...*, s. 34; TAŻ, *Archeologiczne Muzeum Erazma Majewskiego...*, s. 28.

²⁵ *Prof. Erazm Majewski o losach swego Muzeum Archeologicznego*, „Światowit”. Rocznik Muzeum Archeologicznego im. Er. Majewskiego Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, 12 (1924/1928), s. 153. Był to przedruk wywiadu udzielonego przez Majewskiego przedstawicielowi dziennika „Rzeczpospolita”, opublikowanego w nr. 140, w dn. 25 maja 1921 r.; por.: M. KRAJEWSKA, *Archeologiczne Muzeum Erazma Majewskiego...*, s. 30-34, il. 6 na s. 34.

zapomniał jednak o lubelskim Uniwersytecie. Nałożył bowiem na Towarzystwo obowiązek wyłączenia na rzecz uczelni wszystkich tych książek z biblioteki podręcznej, które powtarzałyby się w zbiorach tej instytucji²⁶. Polecił też wydzielić dla KUL-u dublety zabytków archeologicznych, tak aby mogły stać się zaczątkiem „małego muzeum prowincjonalnego ziemi lubelskiej, które doskonale będą mogli kompletować tamtejsi młodzi archeologowie”²⁷. Nic jednak nie wskazuje, że doszło do utworzenia takiego muzeum.

BIBLIOGRAFIA

Źródła

- Anonimowy list (M.S.), „Tęcza”, 1934, nr 8, s. 48.
- List Erazma Majewskiego do ks. rektora Idziego Radziszewskiego z 29 maja 1920 r. (Archiwum Uniwersyteckie KUL, Zespół Przedwojenny, 1918-1939, Różne zapisy fundacyjne na rzecz KUL, 1920-1938, sygn. 869).
- List Erazma Majewskiego do ks. rektora Idziego Radziszewskiego z 7 lutego 1921 r. (Archiwum Uniwersyteckie KUL, Zespół Przedwojenny, 1918-1939, Różne zapisy fundacyjne na rzecz KUL, 1920-1938, sygn. 869).
- Projekt aktu darowizny Uniwersytetowi Lubelskiemu Muzeum Prahistycznego Erazma Majewskiego w Warszawie (Archiwum Uniwersyteckie KUL, Zespół Przedwojenny, 1918-1939, Różne zapisy fundacyjne na rzecz KUL, 1920-1938, sygn. 869).

Literatura

- BENDER A., Muzea kościelne i klasztorne w Polsce, „Klub Inteligencji Katolickiej. Zeszyty Społeczne”, 6 (1998), nr 6, s. 51.
- GOMULANKA S., Muzeum Uniwersyteckie KUL, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 1994, t. 63, s. 65-73.
- KNAPIŃSKI R., Na 60-lecie Muzeum Uniwersyteckiego KUL, „Lubelskie Wiadomości Numizmatyczne”, 1993, nr 2, s. 22-28.
- KRAJEWSKA M., Archeologiczne Muzeum Erazma Majewskiego w Warszawie, „Światowit”. Rocznik Instytutu Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego IX (L), 2011, s. 19-49.
- KRAJEWSKA M., Spuścizna Erazma Majewskiego w Pracowni Dokumentacji Naukowej Państwowego Muzeum Archeologicznego w Warszawie, „Wiadomości Archeologiczne”, 60 (2008), s. 9-95.
- Muzeum im. Ks. Kanonika Jana Władzińskiego, „Głos Lubelski”, 18 (1932), nr 276, s. 2.
- PRZYLIŃSKI K., Dzieje i charakter zbiorów artystycznych KUL, „Cenne, Bezcenne / Utracone”, 2011, nr 2, s. 10-13.

²⁶ *Prof. Erazm Majewski o losach...*, s. 153-154.

²⁷ Tamże, s. 154.

- PRZYLICKI K., Kolekcja średniowiecznej rzeźby śląskiej w zbiorach artystycznych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, „Roczniki Sztuki Śląskiej”, 21 (2012), s. 9-28.
- PRZYLICKI K., Odkrywanie. Sztuka polska i europejska w zbiorach Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, katalog wystawy, Suwałki 2012.
- PRZYLICKI K., Utracone na zawsze? Przedwojenne Muzeum im. ks. Jana Władzińskiego w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, [w:] A. KAMLER, D. PIETRZKIEWICZ (red.), Dziedzictwo utracone – dziedzictwo odzyskane, Warszawa 2014, s. 349-361.
- PRZYLICKI K., Zbiory sztuki Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II w świetle najnowszych ustaleń, „Liturgia Sacra”, 20 (2014), nr 2, s. 519-533.
- Prof. Erazm Majewski o losach swego Muzeum Archeologicznego, „Światowit. Rocznik Muzeum Archeologicznego im. Er. Majewskiego Towarzystwa Naukowego Warszawskiego”, 12 (1924/1928), s. 152-154.
- SIENKIEWICZ J.W., Zbiory im. Olgi i Tadeusza Litawińskich w Muzeum Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 1991.

IDEA „MUZEUM PRZEDHISTORYCZNEGO” PROF. ERAZMA MAJEWSKIEGO
W KATOLICKIM UNIWERSYTECIE LUBELSKIM W LATACH 20. XX WIEKU

S t r e s z c z e n i e

O Muzeum Uniwersyteckim im. Księdza Jana Władzińskiego, które rozpoczęło swą działalność podczas uroczystej inauguracji roku akademickiego w niedzielę, 9 października 1932 r., napisano wiele. Zupełnie nieznanym pozostaje jednak fakt, że na długo przed otwarciem tej placówki, bo już w pierwszych latach działalności KUL, czyniono starania o zorganizowanie w murach Uczelni „muzeum przedhistorycznego”, którego podstawę miał stanowić zbiór archeologiczny prof. Erazma Majewskiego z Warszawy. Na podstawie zachowanych w Archiwum Uniwersyteckim dokumentów – dwóch listów i projektu aktu darowizny, zrekonstruowane zostały okoliczności tworzenia tamtego muzeum. Ostatecznie muzeum przedhistoryczne im. Erazma Majewskiego w KUL nie powstało. Na przeszkodzie w realizacji tego ambitnego zamierzenia stanęła bezkonkurencyjna propozycja Warszawskiego Towarzystwa Naukowego, które zaofiarowało profesorowi pod ekspozycję jego zbiorów pomieszczenia na 3. piętrze Pałacu Staszica, w samym centrum miasta Warszawy.

Słowa kluczowe: Muzeum przedhistoryczne, prof. Erazm Majewski, archeologia, muzealnictwo

DIE IDEE DAS VORGESCHICHTLICHEN MUSEUMS
VON PROF. ERAZM MAJEWSKI IN DER KATHOLISCHEN UNIVERSITÄT LUBLIN
IN DEN 20-ER JAHREN DES 20. JAHRHUNDERTS

Z u s a m m e n f a s s u n g

Das Kanoniker Jan Władziński Universitätsmuseum, das während der feierlichen Inauguration des akademischen Jahres 1932/1933 am 9. Oktober 1932 eingeweiht wurde, ist schon oft in der Literatur genannt worden. Völlig unbekannt bleibt jedoch, dass lange vor der Eröffnung dieser Einrichtung, Anstrengungen unternommen wurden, um innerhalb der Mauern der Universität ein vorgeschichtliches Museum zu aufzubauen. Dessen Grundlage war eine archäologische Sammlung von Prof. Erazm Majewski aus Warschau. Angesichts der erhaltenen Dokumente aus dem Universitätsarchiv ist es nun möglich, einen Blick hinter die Kulissen dieser Initiative zu werfen. Letztlich ist das Museum für Vorgeschichte nicht entstanden, da Prof. Majewski inzwischen von der Warschauer Wissenschaftsgesellschaft gebeten wurde, seine imposante Sammlung in der 3. Etage des Staszic-Palastes, im Zentrum von Warschau auszustellen.

Schlüsselwörter: Museum für Vorgeschichte, Prof. Erazm Majewski, Archäologie, Museumswesen